

HİZMETİÇİ EĞİTİM BİRİMLERİNDE EĞİTİM TEKNOLOJİSİ UZMANLIK HİZMETLERİ

Yrd. Doç. Dr. Akif ERGİN

Günümüzde giderek çoğalan bilgi her düzeydeki eğitimin niteliğini etkilemektedir.

Çoğalan ve kullanılan bilgi yeni yeni gelişmelere yol açmakta, ne var ki yeni gelişmelerle birlikte değişik sektörlerde ekonomik, politik, sosyal ve kişilik alanında karşılanması gereken özel bir takım eğitim sorunları ve ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Eğitim sektöründe de yeni ihtiyaçlar ışığında çağın koşullarına uygun olarak eğitimin dayandığı kuramsal temeller yeniden değerlendirilmekte, örgütsel yapılar biçimlendirilmekte, program, süreç ve yöntemlerde değişiklikler yapılmaktadır. Eğitim sektörü bir yandan kendi kendine çeki düzen verirken bir yandan da öteki sektörlere ivedi hizmet götürme durumunda kalmaktadır. Çünkü tarım, endüstri ve hizmet sektörlerinde yapısal ve işlevsel değişme ve gelişmelerin sonucu olarak, çalışanlara problem çözme, insan ilişkileri ve yeni işlere hazırlama konularında gerekli becerileri kazandırma yönünde sürekli artan bir talep bulunmaktadır.

Çoğu kuruluşlar duydukları eğitim ihtiyacını bünyelerinde açtıkları hizmetiçi eğitim birimleriyle ve bu birimlerde görevlendirdikleri personel- le ya da bu birimleri aracılığıyla ulaştıkları profesyonel eğitimcilerle karşılaşmaya çalışmaktadır. Ancak öğretim görevini yapanların profesyonel eğitimi oluşturmanın hizmetiçi eğitim hizmetlerinin profesyonelce gerçekleştirildiği anlamına gelmeyeceği açıktır. Çünkü öğrenme öğrencilerce gerçekleştirilirken, öğretme, öğretmenler, çeşitli materyaller ve öteki ortamlar tarafından yerine getirilen bir işlemdir. Şu halde öğretme işlemi öğretmenden başka kaynakları da dikkate almayı ve işe koşmayı gerektirmektedir. Bu gereklilik süreçte yer alan öğelerden birisi olan eğitim uzmanının tanımında da kendisini belli etmektedir: Eğitim uzmanı,

* Eğitim Teknolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

değişik sistem, kurum ve kademelerde, eğitimin amacını gerçekleştirmek için öğretme-öğrenme ortamını örgütlemeye, geliştirmeye ve değerlendirmeye yeterli olacak nitelikte kuramsal alanda ve uygulamada yetişmiş elemandır. Tanımdan da anlaşıldığı gibi eğitim uzmanı öğretme-öğrenme sürecinin tamamlayıcı bir ögesidir. Diğer bir söyleyişle uzmandan ve uzmanlık hizmetlerinden yararlanılmayan bir öğretme-öğrenme sürecinde istenilen amaçlar gerçekleşmeyecektir. Bu gerçek dikkate alındığında personelin güne uydurmak ve geleceğe hazırlamak için çaba gösteren çeşitli kurumlardaki hizmetiçi eğitim birimlerinde eğitim uzmanlarının hangi görevleri yaptığı ve işverenin bu uzmanlardan hangi tür yeterlikleri beklediğinin bir bilimsel araştırma konusu yapılması eğitim uzmanlığı hizmetlerinin daha iyi yürütülmesi açısından gerekli görülmüştür.

Bu gereklilikten hareketle Ankara ilindeki değişik kurum ve kuruluşların hizmetiçi eğitim birimi yetkililerinin görüşleri araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket formu ile saptanmıştır. Anketin oluşturulmasında eğitim uzmanının görevleri eğitim teknolojisi açısından ele alınmış ve araştırmanın sonuçları bu kapsamda değerlendirilmiştir. Anketler gönüllü öğrencilerce hizmetiçi eğitim birimlerine Aralık 1988 ve Ocak 1989'da götürülmüş ve bu anketlere toplam 30 kurumdan cevap alınabilmiştir. Anket oluşturulurken eğitim uzmanının eğitim teknolojisine ilişkin her bir görevi zayıftan güçlüye doğru giden üçlü bir yeterlikler dizisi olarak ele alınmış ve görüşlerine başvuru alan yetkililerden kurumlarında çalışan eğitim uzmanlarının bu görevlerden hangilerini yerine getirdiklerini ve ayrıca hangi yeterlikte olmalarını tercih ettikleri sorulmuştur. Alınan cevaplara göre araştırma kapsamına giren hizmetiçi eğitim birimlerindeki eğitim uzmanlarının eğitim teknolojisine ilişkin saptanan yeterlikleri ve bu birimlerin konuya ilişkin tercihleri bundan sonraki satırlarda, araştırmanın bulguları olarak, yüzde hesabıyla ve grafiklerle verilmektedir.

Görev I Eğitim Teknolojisi ve Program Geliştirme Sorunlarının çözümüne Yardım

a) Araştırma kapsamına giren hizmetiçi eğitim birimlerinin % 27'sinde eğitim araçları konusunda yetişmiş bir uzman olmayıp, eğitim araçlarından sorumlu bir görevli bulunmaktadır. Bu görevlinin eğitim teknolojisi ve program geliştirmeyle ilgili sorunların çözümünde doğrudan bir katkısı bulunmamaktadır. % 36'lık bir grubun ise sergilenen bu durumdan daha da yetersiz olduğu saptanmıştır. Şu halde hizmetiçi eğitim bi-

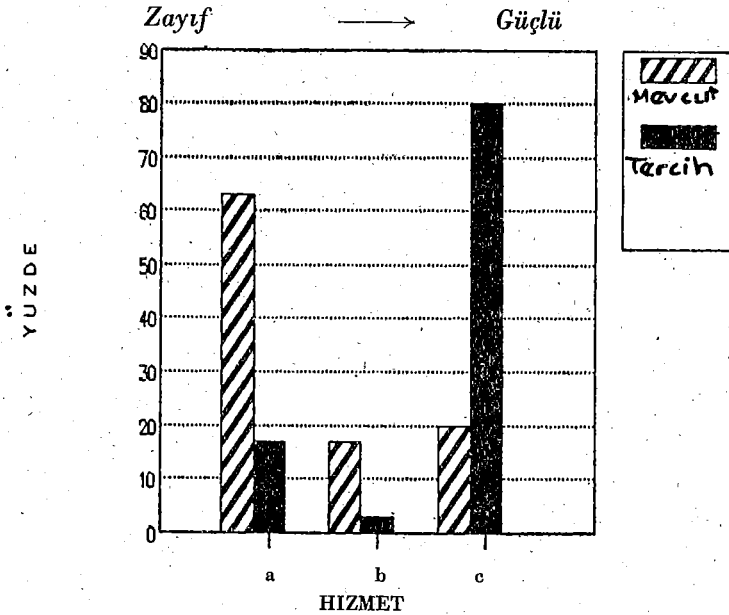
rimlerinin % 63'ünde görev yapan eğitim uzmanlarının eğitim teknolojisi ve program geliştirme sorunlarının çözümünde yardım konusunda yetersiz kaldıkları söylenebilir.

Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 17'si konuya ilişkin olarak eğitim araçlarından sorumlu bir görevli bulunmasını kendi kurumları için yeterli görmektedir.

b) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 17'sinde eğitim araçları konusunda bazı kurslar almış bir eğitim uzmanı görev yapmakta, ancak bu uzmanların eğitim teknolojisi ve program geliştirmeyle ilgili sorunların çözümünde çok az yardımı olmaktadır.

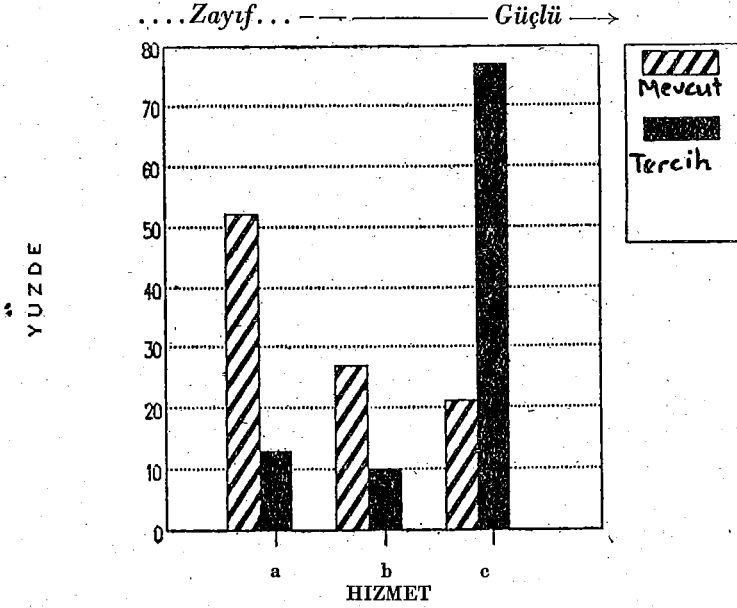
Eğitim araçları konusunda bazı kurslar almış bir eğitim uzmanının bulunması hizmetiçi eğitim birimlerinin sadece % 3'ü tarafından tercih edilmektedir.

c) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 20'sinde ise eğitim teknolojisi konusunda yetişmiş en az bir uzman bulunmakta olup bu uzmanlar çalıştıkları kurumların hizmetiçi eğitim birimlerinde eğitim teknolojisi ve program geliştirme ile ilgili sorunların çözümünde önemli ölçüde yardımcı olmaktadır. Bu tür bir yeterlilik hizmetiçi eğitim birimlerinin % 80'i tarafından tercih edilen bir yeterlilik olarak belirtilmiştir.

Çizim 1 Eğitim Teknolojisi ve Program Geliştirme Sorunlarının Çözümüne Yardım

Görev II Kaynakların Belirlenmesi

Çizim 2 Kaynakların Belirlenmesi.

a) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 26'sında görev yapan eğitim uzmanları programların uygulanmasında hangi konuların hangi tarihlerde öğretileceği ile uğraşırken, bu uygulamayla ilgili olarak kimlerin görev alacağına ve hangi araç-gereci kullanacağına karışmamaktadır. Hizmetiçi eğitim birimlerinin bir başka % 26'sında görev yapan kimileri ise ne zaman çizelgesi ile ne kimlerin görev alacağı ve ne de hangi araç-gereci kullanacağı ile uğraşmaktadır. Şu halde hizmetiçi eğitim birimlerinin % 52'sinde kaynakların belirlenmesi konusundaki görevleri yerine getirmede yetersizlikler bulunmaktadır. Öte yandan hizmetiçi eğitim birimleri içindeki % 13'lük bir dilim eğitim uzmanlarının zaman çizelgeleriyle uğraşmalarını istemekte, eğitim etkinliklerinde kimlerin görev alacağı ve hangi araç-gereci kullanacağı konusuna pek karışmamalarını tercih etmektedirler.

b) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 27'sinde görev yapan eğitim uzmanları zaman çizelgeleri belirlenen programların uygulanmasında hangi öğretim personelinin görev alacağını belirlemektedir. Kaynakların belirlenmesine ilişkin bu tür yeterlilik hizmetiçi eğitim birimlerinin % 10'u tarafından kendi amaçlarına uygun olduğu gerekçesiyle tercih edilmektedir.

c) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 21'inde görev yapan eğitim uzmanları zaman çizelgeleri belirlenen programların uygulanması için öğretim personelini de kapsayan insangücü kaynaklarını ve gerekli araç-gereci belirlemektedir.

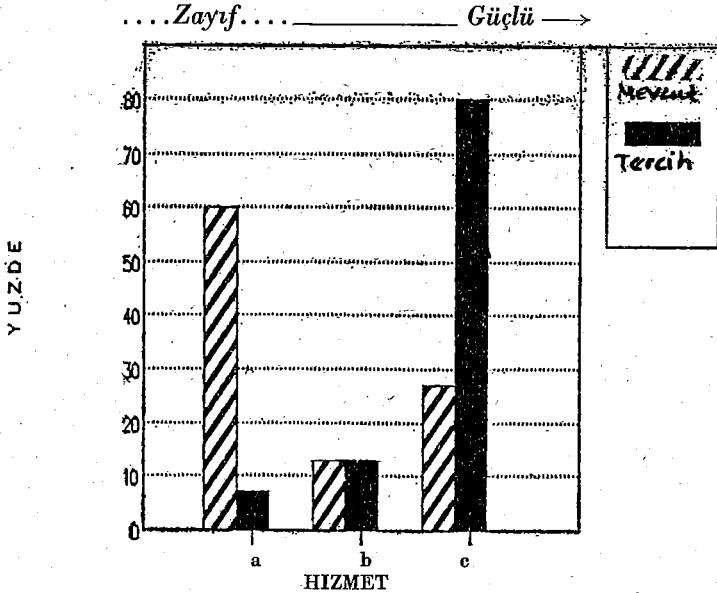
Kaynakların belirlenmesine ilişkin bu tür bir yeterlilik hizmetiçi eğitim birimlerinin % 77'si tarafından tercih edilmektedir.

Görev III Araçların Yeterliliğini Saptama

a) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 60'ında görev yapan eğitim uzmanları eğitim araçlarında bulunması gerekli nitelikler konusunda pek bilgi sahibi bulunmamakta, bu grup içerisindeki % 40'lık bir dilimde yer alanlar ise bazı eğitim araç ve gereçlerini tanımaktadır. Ne var ki sadece birkaç aracı tanıma gibi bir yeterliliği (bir anlamda yetersizliği) hizmetiçi eğitim birimlerinin % 7'si kendileri için yeterli görmektedir.

b) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 13'ünde görev yapan uzmanlar eğitim programları için gereken araç ve gereçleri bilmekte ve bunlarda bulunması gerekli nitelikleri söyleyebilmektedir. Bu tür bir yeterlilik hizmetiçi eğitim birimlerinin % 13'ü tarafından tercih edilmektedir.

c) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 27'sindeki eğitim uzmanları eğitim programları için gereken araç-gereçleri bilmekte, bunlarda bulunması gerekli nitelikleri belirleyerek eğitimsel yeterliklerini saptayabilmektedir. Uzmanların bu tür bir yeterliliğe sahip olmaları hizmetiçi eğitim birimlerinin % 80'ni tarafından istenmektedir.

Çizim 3 Araçların Yeterliliğini Saptama

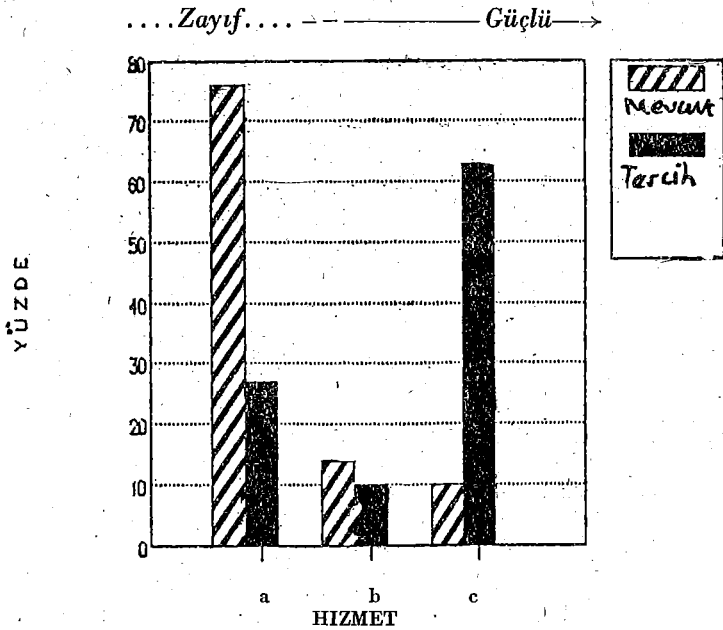
Görev IV Eğitim Teknolojisi Merkezi Açma

a) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 76'sında görev yapan eğitim uzmanları bir eğitim teknolojisi merkezi ve eğitim araç-gereçleri laboratuvarı açabilecek yeterlikte değildir, ancak bu grubun içindeki % 46'lık dilimde yer alanlar açılmış bir merkezdeki ödünç alıp verme gibi hizmetleri yürütebilecek düzeydedir.

Sadece ödünç alıp verme hizmetlerini yürütebilme gibi bir yeterlilik tüm hizmetiçi eğitim birimlerinin % 27'si tarafından tercih görülmüştür.

b) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 14'ündeki eğitim uzmanları bir eğitim teknolojisi merkezi ve eğitim araç-gereçleri laboratuvarı açabilecek yeterlikte olup, bu uzmanlar açılacak bir merkezdeki hizmetleri yürütebilecek düzeydedir. Böyle bir yeterliliğin hizmetiçi eğitim birimlerinin % 10'unu tarafından tercih edildiği belirlenmiştir.

c) Hizmetiçi eğitim birimlerinin ancak % 10'undaki eğitim uzmanları bir eğitim teknolojisi merkezi ve eğitim araç-gereçleri laboratuvarı açabilecek yeterlikte olup, açılacak bir merkezdeki hizmetleri hem yürütebilecek, hem de geliştirebilecek düzeydedir. Eğitim teknolojisi merkezi açma konusunda böyle bir yeterliliğin eğitim uzmanlarında bulunması hizmetiçi eğitim birimlerinin % 63'ü tarafından tercih edilmektedir.

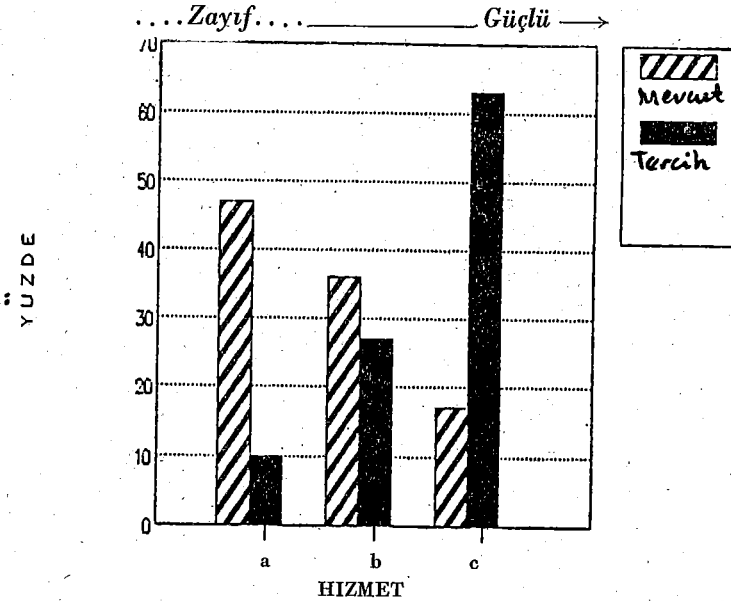
Çizim 4 Eğitim Teknolojisi Merkezi Açma

Görev V Hizmetiçi Eğitimde Görev Alma

a) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 20'sindeki eğitim uzmanları bu birimlerce gerçekleştirilen "eğitim araç ve gereçleri" ile ilgili hizmetiçi eğitim uygulamalarının sadece planlama aşamasında görev almakta-
dılar. Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 27'sinde ise eğitim uzmanları bu gibi kursların planlama aşamasında bile hizmet götürmemektedirler. Bu bulgular hizmetiçi eğitim birimlerinin % 47'sinde eğitim uzmanlarının "eğitim araç ve gereçleri" ile ilgili olarak açılan hizmetiçi eğitim kurslarında çalıştıkları kurumlara pek yararlı olmadıklarını göstermektedir. Ne var ki çok az bir bölümü de olsa (% 10) bazı hizmetiçi eğitim birimleri bu gibi kurslarda eğitim uzmanlarının sadece planlama aşamasında yardımcı olmalarını kendilerince aranan bir yeterlik olarak belirtmişlerdir.

b) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 36'sındaki eğitim uzmanları eğitim araç ve gereçlerinden yararlanmaya ilişkin hizmetiçi eğitim etkinliklerinde, istenilmesi durumunda, eğitimcilere ve yöneticilere yardımcı olmaktadır.

Eğitim uzmanlarının eğitim araç-gereçleriyle ilgili hizmet içi eğitim kurslarında istenilmesi durumunda yardımcı olmaları araştırma kapsa-

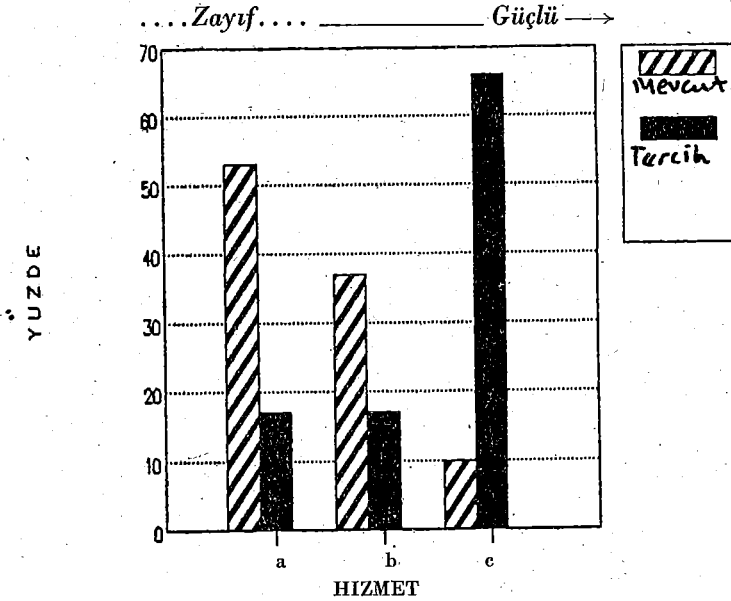
Çizim 5 Hizmetiçi Eğitimde Görev Alma

mındaki hizmetiçi eğitim birimlerinin % 27'si tarafından tercih edilmiştir.

c) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 17 sinde görev yapan eğitim uzmanları bu birimlerde her tür eğitim araç ve gerecinin seçimi, geliştirilmesi, üretimi ve kullanımıyla ilgili hizmetiçi eğitim etkinliklerinin planlanmasında, yönetilmesinde ve yürütülmesinde görev almaktadır.

Eğitim uzmanlarının yukarıda belirtilen görevleri yerine getirebilecek düzeyde olmaları hizmetiçi eğitim birimlerinin % 63'ü tarafından arzu edilmektedir.

Görev VI Araç Gereçlerin Yapımı ve Etkili Kullanımı

Çizim 6 Araç-Gereçlerin Yapımı ve Etkili Kullanımı

a) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 23'ündeki eğitim uzmanları araç gereçlerin yapımı ve etkili kullanımı konusunda hiçbir varlık gösteremeyen % 30'undaki eğitim uzmanları ise ancak bir taleple karşılaştıklarında danışmanlık hizmeti götürmekte, bu konuda başkaca bir görev yapmamaktadırlar.

Toplam % 53'lük hizmetiçi eğitim birimi grubundaki uzmanların eğitim teknolojisi açısından yetersiz sayılabileceği bir durumda başka performans göstermeyerek sadece talep edildiğinde danışmanlık hizmeti götürmeleri hizmetiçi eğitim birimlerinin % 17'si tarafından tercih edilebilir bulunmaktadır.

b) Hizmetiçi eğitim birimlerinin % 37'sinde öğretim etkinliği sürerken, ihtiyaç halinde, eğitim uzmanlarına kolaylıkla ulaşılabilme ve araçların kullanımı konusunda danışmanlık hizmeti vermesi bu uzmanlar için çağrılabilirdir.

Eğitim uzmanlarının eğitim araç ve gereçlerinin yapımı ve etkili kullanımıyla ilgili olarak kolay ulaşılabilir olmaları ve istenildiğinde danışmanlık hizmeti vermesi konusunda çağrılabilmesi eğitim birimlerinin % 17'si tarafından tercih edilen bir durum olarak belirlenmiştir.

c) Hizmetiçi eğitim birimlerinin ancak % 10'undaki eğitim uzmanları yükümlü oldukları görevlerin gereği olarak öğretim ihtiyaçlarının analizinde ve bu ihtiyaçların karşılanması için eğitim araç-gereçlerinin tasarlanması, seçimi ve kullanımında öteki eğitimcilerle birlikte çalışmaktadır. Öte yandan böylesi bir performans hizmetiçi eğitim birimlerinin % 66'sı tarafından eğitim uzmanlarında görmek istedikleri yeterlilikler olarak belirtilmiştir.

Buraya kadar sıralanan araştırma bulgularına bakıldığında değişik kurum ve kuruluşlarda görev yapan eğitim uzmanlarının eğitim teknolojisine ilişkin çeşitli görevleri yerine getirmede yetersiz kaldıkları hizmetiçi eğitim birimi oranının % 47 ile % 62 arasında değiştiği dikkati çekmektedir. Aynı görevlerin bir ölçüde yerine getirildiği hizmetiçi eğitim birimleri oranının % 13 ile % 37; tam olarak yerine getirildiği hizmetiçi eğitim birimleri oranının ise % 10 ile % 27 arasında değiştiği görülmektedir.

Araştırma bulguları hizmetiçi eğitim birimlerinde çalışan eğitim uzmanlarının eğitim teknolojisine ilişkin görevleri yerine getirmeleri konusunda anılan birimlerin % 63 ile % 80 arasında değişen oranlarda bir beklenti içinde olduklarını ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları işveren, eğitim uzmanlarını yetiştirenler ve eğitim uzmanı adayları açısından değerlendirildiğinde aşağıdaki yargılara varılmaktadır.

1- Hizmetiçi eğitim birimlerinde eğitim uzmanı istihdam edecek kurum ve kuruluşların, bu görevlere öncelikle Eğitim Bilimleri Fakültesi ya da çeşitli fakültelerin eğitim bilimleri bölümü çıkışlılarını atamalarının bu birimlerce arzulanan hizmetlerin görülmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çünkü özellikle Eğitim Bilimleri Fakültesinin Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü çıkışlıları başta olmak üzere çoğu eğitim bilimleri bölümü çıkışlıların bu görevlerin yerine getirilmesi konusunda çeşitli kurslardan geçerek yetiştikleri için çeşitli hizmetiçi eğitim birimlerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeterlikte oldukları söylenebilir.

2- Eğitim uzmanlarını yetiştiren öğretim elemanlarının istihdam sektörünün ihtiyaçlarını dikkate alarak eğitim uzmanlarına işverenlerce beklenen yeterlikleri kazandırma yönünde eğitim durumlarını düzenleme ve objektif değerlendirme yöntemlerine yer vererek, süreci sürekli biçimde kontrol etme ve geliştirme konusunda her zamankinden daha çok duyarlı ve yoğun bir çaba içinde olmaları gerektiği düşünülmektedir.

3. Kimi zaman istihdam edilmediklerinden yakın, kimi zaman ders geçme ve sınav yönetmeliğini beğenmediklerini dile getiren öğrencilerin bu konulara ilişkin bazı isteklerinin gerçekleşmesi yasalarda ve yönetmeliklerde yapılacak değişikliklere bağlı olabilir. Ne var ki çeşitli sektörlerdeki hizmetiçi eğitim birimlerinin aradığı yeterlilikte yetişebilme şansı, hiçbir yasa ve yönetmeliği zorlamasına gerek olmadan, öğrenciye dört yıl boyunca öğretim gördüğü kurumlarda tanınmaktadır. Eğitim uzmanı adaylarının kendi çabalarıyla kendilerine sağladıkları bu dört yıllık fırsatı, çok iyi değerlendirme sonucu, dört yıllık bir bilgi ve beceri hazinesine dönüştürerek mezuniyetleri sonrasında arzuladıkları işi bulabilecekleri ve böylece bireysel bir mutluluğu tadabilecekleri gibi toplum kalkınmasında da önemli görevler üstlenerek bu taddan tüm ülkenin insanlarını pay sahibi kılacakları düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Alkan, Cevat. *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Şenyuva Kooperatif Evleri, Merhale Sokak 37/3, 1984.
- Erickson, Carlton, W.H. *Administering Instructional Media Programs*. New York: The Macmillan Company, 1968.
- Fleming, Malcolm and W. Howard Levie. *Instructional Message Design*. Englewood Cliffs, New Jersey: Educational Technology Publications, Inc., 1979.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanlığı. *Milli Eğitim Hizmetinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanları (Durum ve Sorunları)*. XI. Milli Eğitim Şurası 8-11 Haziran 1982 Ankara. s. 128-130.